

Ieder voor zich?

Pas herlas ik *Mutual Aid* van Peter Kropotkin. Dit wetenschappelijke werk van de sympathieke Russische anarchist heeft in onze tijd een nieuwe relevantie. Kropotkin schreef het oorspronkelijk als een artikelenserie in het blad *The Nineteenth Century*. Het was een reactie op een artikel van de bekende voorvechter van de evolutietheorie T.H. Huxley over de strijd om het bestaan. Huxley stelt zich op het individualistisch standpunt: ieder voor zich is de grondwet van de natuur. Het bestaan van een verpauperde arbeidersklasse vormt echter een bedreiging van de maatschappelijk orde en verzwakt de nationale concurrentiepositie in een geïndustrialiseerde wereld. Daarom zou men oog moeten hebben voor de positie van arbeiders. Huxley was nog een relatief verlichte exponent van het sociaal darwinisme. In de meer extreme versies geldt elke aandacht voor het lot van de verliezers als huichelarij. Het sociaal darwinisme speelde een rol die heden ten dage door het neoliberalisme vervuld wordt.

Kropotkin had Darwins *The Origin of Species* gelezen, en ging bij zijn zoölogisch veldwerk op zoek naar de 'bittere strijd om het bestaan tussen de leden van de zelfde soort'. Hij vond dat de natuur geen paradijs is, maar evenmin een hel van voortdurende oorlogvoering. Naast onderlinge strijd zag hij vooral veel samenwerking. Dit wordt door modern onderzoek bevestigd. Zowel het individueel opkomen voor eigen belangen als het gezamenlijk zorgen voor het welzijn van de groep, vormen succesvolle evolutionaire strategieën. Hun onderlinge verhouding varieert per diersoort. Bij de mens zien wij beide. Ethiek en beschaving zijn geen bovennatuurlijke uitvindingen, maar zijn in primitieve vorm ook in de dierenwereld te vinden. Het eenzijdig hameren op het egoïstische karakter van de mens, is even onzinnig als het eenzijdig hameren op zijn altruïstische karakter.

Dit is een belangrijk inzicht. Zouden de mensen glasharde egoïsten zijn, dan was het streven van de socialisten hopeloos. En uiteindelijk een vorm van zelfbedrog. Maar dit is niet het geval. Over de exacte verhouding van de egoïstische en altruïstische tendenzen kan men twisten. Maar waar socialisten oog hebben voor beide kanten, zijn zij realistischer dan de (neo)liberalen.